

ПРИНЦИПИ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ З АНГЛІЙСЬКОЇ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ З ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Постановка проблеми. Сучасний етап модернізації системи вищої освіти в Україні відбувається в контексті змін та тенденцій постіндустріального суспільства і характеризується пошуків ефективних механізмів упровадження інноваційних форм і методів навчання майбутніх фахівців.

В теперішній час спостерігається стала залежність між професійними успіхами будь якого фахівця і його підготовки з інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), що здебільшого визначається не обсягом засвоєного ними змісту знань, які швидко змінюються, рівнем розвитку мислення майбутнього спеціаліста, умінням самостійно набувати нових знань, здійснювати самоконтроль за виконанням дій, здатністю до постійного професійного вдосконалення.

Загальновідомим є той факт, що у процесі навчання відбувається саморозвиток майбутнього фахівця, при цьому роль викладача полягає у „ненав’язливій допомозі”, спонуканні до подальшого розвитку, створенні для студенту найкращих умов для самостійного оволодіння знаннями. Тобто самоосвіта є невід’ємною частиною систематичного навчання в вищих навчальних закладах, сприяючи поглибленню, розширенню і більш міцному засвоєнню знань. Все викладене вище зумовлює **актуальність теми дослідження.**

Метою даної статті є висвітлення основних принципів організації самостійної роботи студентів з англійської майбутніх інженерів з ІТ.

Виклад основного матеріалу. Питання організації самостійної роботи майбутніх фахівців постійно знаходиться в центрі уваги науковців, цієї проблемі присвячено праці А. Алексюка, Ю. Бабанського, М. Дайрі, М. Данілова, В. Казакова, І. Підкасістого, Ю. Приходька, І. Шимко, С. Яшанова та багатьох інших. У дослідженнях означених учених розглядаються сутність самостійно-пізнавальної діяльності, технологія та

методика її організації, організаційно-педагогічні умови підвищення ефективності самостійної пізнавальної діяльності студентів вищих навчальних закладів, формування самоосвітньої компетентності майбутніх учителів, але аналіз науково-методичних джерел з цього питання засвідчив недостатню увагу науковців до питання організації самостійної роботи з англійської.

Особливої актуальності набуває проблема організації самостійної роботи для майбутніх інженерів з інформаційних технологій (ІТ), оскільки фахівці саме цієї сфери найчастіше стикаються з проблемою швидкого оновлення знань. Загальновідомо, що більшість знань, які отримують майбутні інженери з ІТ застарівають до моменту випуску з вищого навчального закладу, тому провідною концепцією навчання майбутніх інженерів має бути набуття певної суми знань, умінь і навичок, а озброєння молодого покоління фахівців з комп'ютерних технологій умінням навчатися протягом життя, самостійно добувати оновлені знання, прагнути самоосвіти і самовдосконалення, будувати власну самостійну пізнавальну діяльність, спрямовану на формування стійкої потреби до професійного вдосконалення впродовж життя. Особливо це стосується вивченню англійської мови, оскільки постійні зарубіжні контакти, відвідування міжнародних конференцій, інтернаціональна співпраця вимагає від працівників інженерної сфери нескінченного підвищення свого професійного рівню з англійської.

Результатом наступного кроку наших наукових пошуків є висновок про те, що поняття самостійної роботи не є однозначним в науково-педагогічній літературі. З метою визначення основних принципів організації самостійної роботи з англійської майбутніх комп'ютерних інженерів нами було проаналізовано напрацювання зарубіжних учених із означеного питання. Узагальнюючи інформаційні джерела з досліджуваного питання, ми дійшли ідеї про те, що в іноземній педагогічній літературі не існує прямого еквіваленту поняття „самостійна

робота студенту”. Так, у вищих закладах освіти США в науковому обігу є термін „independent study” („незалежне навчання”), що означає пізнавальну діяльність, під час якої студенти працюють за індивідуальними навчальними планами-програмами і мають велику свободу добору засобів і методів засвоєння та обробки інформації. За даним ЮНЕСКО частка самостійної роботи студентів у США перевищує 65%.

Слід зазначити, що у системі освіти багатьох країн Європи впроваджується підхід до самостійного навчання за умови мінімального контролю викладача та максимальної творчості студентів. Так, у польській педагогічній літературі проблема змістових аспектів самостійної пізнавальної діяльності студентів порушувалася багатьма авторами. Досліджуючи сутність самостійних пізнавальних дій студентів, Т. Томашевський [5] дійшов висновку, що самостійність є протилежністю пасивній, репродуктивній позиції тих, хто навчається. В. Оконь [4] розглядає самостійність студентів через призму їх навчальних дій та мислення, визначаючи головною умовою розвитку самостійності розв’язування проблем.

В англійській педагогіці застосовується поняття „individual study” („самостійне навчання”), що має подвійне значення: робота, яка здійснюється без участі викладача та індивідуальна робота викладача із конкретним студентом. У німецькій педагогіці застосовуються поняття „selbständige Arbeit” („самостійна робота”), „mittelbarer Unterricht” („опосередковане навчання”) та „Unmittelbarer Unterricht” („безпосереднє навчання”), що відрізняються за часткою керівної ролі викладача. У педагогіці Австрії, Швейцарії поширено термін „Stillarbeit” („тиха робота”), тобто робота, що здійснюється наодинці. Французька педагогічна наука оперує поняттям „le travail individuel” („індивідуальна робота”), що означає роботу, здійснену без участі викладача.

Брак єдиного дидактичного визначення поняття „самостійна робота студенту” у західній літературі не розглядається як перепона чи обмеження

розвитку самостійності в навчанні, а, навпаки, відкриває простір для педагогічної творчості викладачів і вчених у цієї галузі. Традиційні форми навчання (лекції, семінари, практичні заняття) лише допомагають студентам в організації їх самостійної пізнавальної діяльності. Робота з організації самостійної навчально-пізнавальної діяльності студентів є прерогативою науково-педагогічних працівників вищих закладів освіти. Відповідно до спеціалізації, матеріально-технічних можливостей та кваліфікації професорсько-викладацького складу кожний ВНЗ організовує самостійне навчання.

Індивідуальна навчально-пізнавальна діяльність студенту полягає в самостійній роботі з першоджерелами, потребує використання засобів розвитку вмінь і навичок практичного застосування набутих знань, упровадження в навчально-виховний процес інноваційних комп'ютерних та мультимедійних технологій під опосередкованим керівництвом викладача (тьютора). Особливістю самостійної пізнавальної діяльності студентів багатьох країн Європи є те, що вона розвивається і застосовується передусім у дистанційній освіті.

Таким чином, глибокий аналіз науково-педагогічних джерел та власний досвід роботи дозволяють стверджувати, що найбільш дієвим засобом організації самостійної роботи є інформаційно-комунікаційні технології, оскільки дозволяють на якісному рівні забезпечити індивідуальний стиль навчання, особистісно-діяльнісний підхід до вивчення англійської, створити іншомовне навчальне середовище, приблизити процес опанування мовою до реального, організувати реальну комунікацію з носіями мови, тобто реалізувати основний принцип навчання іноземних мов – комунікативний.

Схарактеризуємо дидактичними принципами організації самостійної роботи з англійської майбутніх інженерів з ІТ.

Принцип професійного спрямування передбачає ретельний відбір лексико-граматичного матеріалу з метою задоволення професійних потреб

майбутніх інженерів. Успішне розв'язання завдань іншомовної професійної підготовки, висунутих розробленою на основі Рекомендацій Ради Європи Програмою з англійської мови для професійного спілкування (АМПС), де професійне спілкування розуміється значно ширше, ніж спілкування на професійні теми, вимагає ретельного відбору лексико-граматичного матеріалу, необхідного інженерам з ІТ для реальної та віртуальної комунікації з іноземними колегами, виступу на міжнародних конференціях, форумах, обміну досвідом з зарубіжними фірмами, організаціями та партнерами, інтерв'ю, написання ділових листів.

Принцип системності та послідовності означає, що самостійна робота з англійської має виконуватися у системі, оскільки, за твердженням психологів, людина тільки тоді володіє справжнім і дієвим знанням, коли в її мозку відображається чітка картина предмету, що вивчається. Систематична самостійна робота студентів має логічно супроводжувати практичні заняття з англійської, співпадати з ними за тематикою, привносити у навчально-виховний процес різноманітність форм роботи

Принцип наочності забезпечується у самостійній роботі з англійської створенням відповідних умов для чуттєвого сприймання іншомовного оточення. Ми розрізняємо слухову і зорову наочність. Забезпечення студентів слуховою наочністю у процесі виконання самостійної роботи необхідно для формування мовленнєвих механізмів, оскільки мовлення – це передусім звукова матерія. Слухова наочність у процесі виконання самостійної роботи невід'ємно пов'язана із зоровою, яка може виступати у формі професійних текстів, малюнків, фотографій. Дуже ефективним, на наш погляд, для самостійної роботи з англійської майбутніх інженерів буде використання відео фрагментів, фільмів професійного спрямування, такі засоби об'єднують зорову та слухову наочність. Крім того використання відео сюжетів і фільмів допомагають реалізовувати динамічну модель комунікації (жести, міміка, паузи, інтонації).

Принцип міцності набуває особливого значення в організації самостійної роботи майбутніх інженерів з ІТ, оскільки опанування мовленням (а саме такою її якістю, як автоматизм) пов'язане з накопиченням засвоєного мовного та мовленнєвого матеріалу. Для здійснення іншомовної мовленнєвої комунікації в пам'яті студенту повинна утримуватися певна кількість лексичних одиниць, мовленнєвих зразків, словосполучень, кліше, граматичних структур. Міцність засвоєного мовного та мовленнєвого матеріалу може бути забезпечена у процесі навчання майбутніх комп'ютерних інженерів англійської шляхом підвищення змістовності навчального матеріалу, створення яскравих живих образів, пошуку конкретних асоціацій, виконання творчих завдань.

Принцип свідомості в організації самостійної роботи майбутніх інженерів з ІТ з англійської означає, що кожен студент має добре розуміти смисл та необхідність того, що він вивчає, а не механічно повторювати новий матеріал. Цьому будуть сприяти комунікативні ділові ігри, публічні виступи.

Принцип науковості є невід'ємним під час організації самостійної роботи з англійської та означає, що навчальний процес має проходити з урахуванням даних сучасної науки про особливості спілкування за допомогою мови, про закономірності розпізнавання та породження мовних контактів.

Принцип активності вважаємо одним з провідних в організації самостійної роботи з англійської майбутніх інженерів з ІТ, який передбачає мовленнєво-розумову активність. Це означає, що кожен студент має бути активним учасником інтенсифікованої навчальної діяльності. При цьому вважаємо, що реалізація цього принципу під час самостійної роботи має забезпечуватися інтелектуальною (цьому буде сприяти постановка проблемно-пошукових завдань), емоційною (може досягатися за умови зацікавленості студентів) та мовленнєвої (можлива

лише при організації постійного спілкування майбутніх інженерів іноземною мовою) видами активності.

Принцип індивідуалізації вимагає від викладача врахування індивідуально-психологічних особливостей студентів під час підбору навчального матеріалу, ретельного вибору методів і форм навчання. Саме ІКТ дозволять викладачеві у реалізації цього принципу, оскільки розроблені на їх базі дидактичні навчальні засоби дають можливість організувати роботу студентів у власному темпі з індивідуальним підбором рівню вправ.

За нашою думкою, крім дидактичних принципів, самостійна робота з англійської майбутніх інженерів має базуватися на таких методичних принципах: комунікативності, взаємопов'язаного навчання видів мовленнєвої діяльності, урахування рідної мови, комунікативної спрямованості, моделювання типової комунікативної ситуації, комунікативної діяльності, інтенсивної практики, поетапності мовленнєвих умінь, адекватності.

Схарактеризуємо ці принципи.

Так, **принцип комунікативності** вважаємо провідним методичним принципом під час навчання англійської, оскільки, як стверджують педагоги-практики, він сприяє успішному досягненню головної мети навчання іноземної мови – навчити студентів здійснювати іншомовне мовленнєве спілкування в межах засвоєного навчального матеріалу. За Ю. Пасовим [1] принцип комунікативності передбачає побудову процесу навчання іноземної мови як моделі процесу реальної комунікації, тобто необхідно відтворювати вмотивований характер мовленнєвих дій як викладача, так і майбутніх інженерів з ІТ, комунікативні ситуації мають моделювати типові ситуації реального життя в їх професійній сфері спілкування.

Принцип взаємопов'язаного навчання видів мовленнєвої діяльності найефективнішим чином дозволяє забезпечити навчання

англійської мови у режимі самостійної роботи. У реальному житті професійне спілкування інженерів з ІТ відбувається в різних видах мовленнєвої діяльності. Кожний з цих видів має власні психологічні механізми і паралельно існують спільні психологічні механізми, притаманні всім видам мовленнєвої діяльності. Отже, виконання завдань з самостійної роботи на читання, письмо, говоріння, аудіювання забезпечуватиме розвиток навичок і вмінь мовлення майбутніх комп'ютерних інженерів у комплексі.

Слушною також є думка С. Ніколаєвої про те, що **принцип урахування рідної мови** дає можливість спрогнозувати труднощі у навчанні вимовної, лексичної і граматичної сторін, з чого робимо висновок, що це буде розвивати автоматизацію мовлення, оскільки зіставлення граматичних і лексичних явищ двох мов, безперечно, допоможе студентові скоріше та більш коректно оформити своє висловлювання як в усній так і в писемній формах. Крім того, дисципліни професійного циклу вивчаються майбутніми інженерами на рідній мові й професійно значущий лексикон майбутнього фахівця з ІТ формується українською або російською, тому без зіставлення фахових лексичних явищ трьох мов ефективна іншомовна підготовка неможлива.

Принцип комунікативної спрямованості. Важливість його для навчання іноземним мовам і особливо усного мовлення в даний час загальноновизнана. Він пронизує всі основні етапи організації навчання мови. Так, дотримання його веде до вимоги, щоб відібраний мінімум мовного інвентарю забезпечував рівень комунікативної достатності, тобто можливості участі майбутніх інженерів з ІТ у реальній професійній комунікації. При включенні мовного матеріалу в зміст навчання слід оцінювати кожен фразу з точки зору реальності її появи в природних актах усного та писемного спілкування фахівців комп'ютерної сфери, з точки зору повторюваності цих пропозицій як готових мовних знаків.

Принцип моделювання типової комунікативної ситуації.

„Молекулою” спілкування є комунікативна ситуація. Ситуація і мова тісно пов'язані між собою. Мова розвивається через ситуації і невіддільний від них. Мова потрібна в певних ситуаціях, тому вихідним моментом навчання повинні бути ситуації. У методиці аналогом реальних ситуацій служать типові комунікативні ситуації. Цей принцип вимагає, щоб зміст самостійної роботи з англійської майбутніх інженерів з ІТ будувався перш за все як послідовна серія типових комунікативних ситуацій, відібраних і оброблених відповідно до тематики їх реальної комунікації. Тобто будь яка включена в самостійну роботу тема повинна розкриватися як набір певних професійних комунікативних ситуацій.

Принцип інтенсивної практики. Психофізіологічної базою мовленнєвої діяльності служить уміння, або автоматизований навик, що у результаті багаторазових повторень становиться найбільш економним і вільним способом виконання даної дії. Зрозуміло, не всі мовні елементи навіть у рідній мові знаходяться у його носіїв на рівні вмінь. Інші є лише навичками або просто знаннями, часто засвоєними лише у процесі даного акту спілкування. Однак володіння основним ядром лексичних одиниць і моделей речень завжди характеризується високим автоматизмом. Звідси – нагальна необхідність організації в навчальних умовах цілеспрямованої інтенсивної практики майбутніх інженерів з ІТ.

Обґрунтування принципів організації самостійної роботи з англійської майбутніх інженерів з ІТ дає змогу визначити провідні форми навчальної діяльності студентів, а саме: підготовка до диспуту, дискусії, дебатів, публічного виступу, перегляд відео фрагментів, фільмів з послідовним обговорюванням, програвання професійних комунікативних ситуацій, ділові рольові ігри, написання ділових листів, читання с послідовним обговорюванням.

Також слід зазначити, що вважаємо за доцільне більшу частину граматичного матеріалу винести на самостійне вивчення. Оскільки значну

граматичну частку було розглянуто студентами ще в школі, то під час опанування англійської за професійним спрямуванням їм необхідно лише актуалізувати опорні знання. Тут буде доцільною розробка презентаційних матеріалів з граматики, інтерактивних граматичних довідників, відео-лекцій, комп'ютерних тренувальних вправ, тестів автоматизованого контролю. З прикладами вправ і завдань щодо виконання самостійної роботи з англійської майбутніми інженерами можливо знайти на сайті для філологів „How to Teach English with Technology” <http://shvidko172.narod2.ru> у розділі „Students' Corner”.

Висновки. Таким чином, самостійна робота має величезний потенціал щодо оволодіння англійською майбутніми інженерами з ІТ. Визначення принципів її організації дозволить викладачеві розробити різноманітні завдання з метою підвищення якості іншомовної підготовки майбутніх комп'ютерних інженерів. Оскільки сучасний етап розвитку апаратних і програмних складових ІКТ надає величезні можливості щодо розробки дидактичних навчальних засобів: від інформаційних джерел і тестів до творчих проектних завдань, то **наступним кроком наших наукових пошуків** є відбір релевантних засобів ІКТ щодо організації самостійної роботи з англійської майбутніх інженерів з ІТ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Пассов Е. И. Учитель иностранного языка: Мастерство и личность / Е. И. Пассов, В. П. Кузовлев, В. Б. Царькова. – М. : Просвещение, 1993. – 153 с.
2. Фоміних Н. Ю. Інформаційно-комунікаційні технології у викладанні філологічних дисциплін : Навчально-методичний посібник / Н. Ю. Фоміних. – Севастополь : Рібест, 2010. – 196 с.
3. Fominykh N. Using ICT in Teaching and Studying English / N. Fominykh // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://shvidko172.narod2.ru/>

4. Okon W. U podstaw problemowego uczenia sie. / W. U. Okon. – Warszawa, 1964. – 254 s.

5. Tomaszewski T. Z. Pogranicza psychologii i pedagogiki / T. Z. Tomaszewski. – Warszawa, 1970. – 288 s.

Аннотация. В статье рассматривается актуальный вопрос организации самостоятельной работы по английскому языку будущих инженеров по информационным технологиям, определены основные принципы построения процесса самостоятельного изучения английского.

Ключевые слова: самостоятельная работа, обучение английскому языку будущих инженеров по информационным технологиям, принципы организации самостоятельной работы по английскому языку.

Анотація. У даній статті розглядається актуальне питання організації самостійної роботи з англійської майбутніх інженерів з інформаційних технологій, визначено основні принципи побудови процесу самостійного опанування мовою.

Ключові слова: самостійна робота, навчання англійському майбутніх інженерів з інформаційних технологій, принципи організації самостійної роботи з англійської.

Summary. The article deals with an actual problem of organizing individual study on English of prospective IT engineers, the main principles of building the process of individual study on English are defined.

Keywords: individual study, studying English to prospective IT engineers, principles of organizing individual study on English.